

BRANŞ ÖĞRETMENLERİ LİSANS TAMAMLAMA PROGRAMLARI

Yrd. Doç. Dr. Ayhan HAKAN

1. Öğretmen Yetiştirme Tarihi

Ülkemizde ortaöğretime öğretmen yetiştiren ilk kurum 1890 tarihinde açılan «Darülmua'llimin-i Aliye»dir. Fen ve Edebiyat bölümlerinden oluşan ve iki yıllık bir öğretim veren bu okul, idadiler ile daha üst dereceli okullara öğretmen yetiştirmektedir.

Cumhuriyet Döneminde, 1924-1925 öğretim yılında bu kurumun adı «Yüksek Muallim Mektebi» olarak değiştirilmiş ve öğrencilerinin üniversitelerde lisans almasını şart koşan bu okulun öğretim süresi dört yıla çıkarılmıştır.

1956 yılında İzmir'de 1959 yılında Ankara'da birer «Yüksek Öğretmen Okulu»nun açılmasıyla bu kurumların sayısı üçe çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşından sonra, lise mezunlarının öğretmenliği tercihleri azalmaya başlayınca 1956 dan itibaren bu okullara, öğretmen okullarının üçüncü sınıflarına geçmiş başarılı öğrenciler alınmış, bir yıllık hazırlık eğitiminden sonra değişik fakültelerde öğrenim görmeleri sağlanmış ve bu öğrenciler yüksek öğretmen okullarında takviyeli öğretmenlik meslek dersleri görmüşlerdir. Lise ve dengi okullara öğretmen yetiştiren bu kurumlar 1978-1979 öğretim yılında kapatılmıştır.

1926 yılında ortaöğretim kurumlarının birinci devresine öğretmen yetiştirmek üzere eğitim enstitüleri kurulmuştur. Eğitim

Enstitülerinin ilki, Türkçe öğretmeni yetiştirmek üzere 1926-1927 öğretim yılında Konya'da açılan «Orta Muallim Mektebi»dir. İki yıl süreli bu kurum 1927-1928 yılında Ankara'ya nakledilmiş ve Türkçe bölümüne ilaveten pedagoji bölümü de açılmıştır. 1928-1929 öğretim yılında mevcut bölümlere Matematik, Fizik ve Tabii İlimler, Tarih, Coğrafya bölümleri de ilave edilerek öğretim süresi üç buçuk yıla çıkarılmıştır. 1929-1930 öğretim yılında bu kurumun adı «Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü» olmuştur. 1932-1933 öğretim yılında Resim-iş ve Beden Eğitimi bölümleri, 1937-1938 öğretim yılında Müzik, 1941-1942 öğretim yılında Fransızca, 1944-1945 öğretim yılında İngilizce ve 1947-1948 öğretim yılında Almanca bölümleri açılmıştır.

1946-1947 öğretim yılında «Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi» ile «Matematik, Tabiat Bilgisi, Fizik ve Kimya» derslerinin öğretmenini yetiştirmek üzere «Toplu Dersler Şubesi» kurulmuştur. Daha sonra bu şube 1949-1950 öğretim yılında, Fen bölümü ve Edebiyat bölümü olarak yeniden düzenlenmiştir. Aynı yıl okula «Gazi Eğitim Enstitüsü» adı verilmiştir. Ayrıca, İstanbul, Balıkesir, İzmir Öğretmen okulları birer birer eğitim enstitüsüne dönüştürülmüştür.

Eğitim Enstitülerinin 1967-68 öğretim yılından itibaren öğretim süreleri üç yıla çıkarılmıştır. Bu kurumlar, Eğitim, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Matematik, Fen Bilgisi, Beden Eğitimi, Müzik, Resim-iş, İngilizce, Fransızca, Almanca ve Tarım bölümleriyle öğretimlerini sürdürmeye devam etmişlerdir.

1980 yılında dal öğretmeni yetiştiren üç yıllık eğitim enstitülerinin öğretim süreleri dört yıla çıkarılmış, adları «Yüksek Öğretmen Okulu» olarak değiştirilmiş ve programları ilköğretim ikinci kademe ve liselere dal öğretmeni yetiştirmek üzere düzenlenmiştir.

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda, meslek okullarında meslek dersleri öğretmenliği yapanların büyük bir kısmı bu kurumlarda atelye öğretmenliği yapabilecek yeterlikte değildi. Özellikle bu okulların meslek derslerini yürütecek öğretmenlere olan ihtiyaç büyüktü. Bu amaçla, yetiştirilmek üzere 1927 yılında Milli Eğitim Bakanlığınca yurt dışına 133 kişi gönderilmiştir. Bu arada yurt dışından uzmanlar da getirilerek eğitim-öğretim çalışmaları yürütülmüştür.

Mesleki ve teknik öğretim kurumlarının atelye ve meslek dersleri öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere ilk defa 1934-1935 öğretim yılında iki yıllık Kız Teknik Öğretmen Okulu açılmıştır. Bu okulun öğretim süresi 1938-1939 öğretim yılında üç yıla, 1947-1948 öğretim yılında da dört yıla çıkarılarak kız meslek ve teknik liselerinin atelye ve meslek dersleri öğretmenlerini yetiştirmeye devam etmiştir.

Erkek sanat okullarının teknik ders öğretmenleri ise, 1937-1938 öğretim yılında kurulan Erkek Teknik Öğretmen Okulu tarafından yetiştirilmeye başlanmış ve öğretim süresi, 1946-1947 öğretim yılında üç yıldan dört yıla çıkarılmıştır. Kurum 1962 yılında «Yüksek Teknik Öğretmen Okulu» adını almış ve Endüstri Meslek ve Teknik liselerinin atelye, teknik dersleri için teknik öğretmen yetiştirme görevine devam etmiştir. Ankara ve İstanbul'da, faaliyet gösteren Yüksek Teknik Öğretmen Okulları tesviye, metal işleri, döküm, model, makine-resim, tesisat, motor, elektrik, elektronik, mobilya, iç mimari, inşaat, tekstil, matbaa bölümlerinde değişik alanlara öğretmen yetiştirmişlerdir.

1955-1956 öğretim yılında, ticaret liselerine meslek dersleri öğretmenlerini yetiştirmek üzere öğretim süresi üç yıl olan Ticaret Öğretmen Okulu kurulmuştur. Ticaret Öğretmen Okulu, 1965 yılında Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu adını almış ve öğretim süresi dört yıla çıkarılmıştır.

Mesleki ve teknik öğretim alanına öğretmen yetiştiren diğer kurumlar ise, 1975-1976 öğretim yılında açılan Erkek Sanat ve Kız Sanat Yüksek Öğretmen Okullarıdır.

Bu kurumların dışında öğretmen yetiştiren diğer bir kurum da Endüstriyel Sanatlar Yüksek Öğretmen Okuludur. Endüstriyel Sanatlar Yüksek Öğretmen Okulu, ilköğretim okullarının ikinci kademesine ve ortaöğretim kurumlarına seçmeli ders öğretmeni yetiştiren dört yıllık yüksek dereceli bir kurum olarak görevini sürdürmüştür.

Öğretmen yetiştiren bu kurumların mezunları dışında, Üniversite ve Akademi mezunları da değişik branşlarda öğretmenlik yapmaktadırlar. Bugün 20 eğitim fakültesinin lisans programları, bazı fakültelerin de öğretmenlik sertifikası programları yoluyla öğretmen eğitimi yürütülmektedir.

2. Günümüzde Öğretmen Yetiştirme

1981 yılında 1547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun çıkmasıyla öğretmen yetiştirme görevi Üniversitelere verilmiş ve böylece her derecedeki öğretim kurumunun öğretmenini üniversiteler yetiştirmeye başlamıştır.

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun geçici 28. maddesi uyarınca Milli Eğitim Bakanlığına bağlı öğretmen yetiştiren kurumların katılmasıyla oluşan eğitim fakülteleri, her alanda öğretmen yetiştirme görevini üstlenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı öğretmen yetiştiren kurumların bağlandığı eğitim fakülteleri ve üniversiteler çizelge 1'de gösterilmiştir.

ÇİZELGE 1

Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Öğretmen Yetiştiren Kurumların Dönüştüğü veya Bağlandığı Eğitim Fakülteleri ve Fakültelerin Bağlı Olduğu Üniversiteler

Fakültenin Bağlı Olduğu Üniversite	Okulun Dönüştüğü veya Bağlandığı Fakülte	Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı İken Fakülteye Dönüşen Yüksekokullar
Gazi Üniversitesi	Gazi Eğitim Fakültesi	Gazi Yüksek Öğretmen Okulu, Ankara ve Zonguldak Ereğlisi Yabancı Diller Yüksekokulları, Ondokuz Mayıs Gençlik ve Spor Akademisi.
	Teknik Eğitim Fakültesi	Ankara Yüksek Teknik Öğretmen Okulu, Endüstriyel Sanatlar Yüksek Öğretmen Okulu.
	Mesleki Eğitim Fakültesi	Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu.
Marmara Üniversitesi	Atatürk Eğitim Fakültesi	Atatürk Yüksek Öğretmen Okulu, Yabancı Diller Yüksek Okulu, Anadoluhisarı Gençlik ve Spor Akademisi.

ÇİZELGE 1 (Devamı)

Fakültenin Bağlı Olduğu Üniversite	Okulun Dönüştüğü veya Bağlandığı Fakülte	Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı İken Fakülteye Dönüşen Yüksekokullar
	Teknik Eğitim Fakültesi	Yüksek Teknik Öğretmen Okulu.
Dokuz Eylül Üniversitesi	Buca Eğitim Fakültesi	Buca Yüksek Öğretmen Okulu, Yabancı Diller Yüksek Okulu, Manisa Gençlik Spor Akademisi
Uludağ Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	Bursa Yüksek Öğretmen Okulu, Bursa Yabancı Diller Yüksek Okulu.
	Necatibey Eğitim Fakültesi	Necati Yüksek Öğretmen Okulu.
Anadolu Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	Yabancı Diller Yüksek Okulu.
Selçuk Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	Selçuk Yüksek Öğretmen Okulu, Konya, Isparta, Antalya Yabancı Diller Yüksekokulları.
Çukurova Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	Adana, Tarsus, İskenderun Yabancı Diller Yüksekokul- ları.
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Fatih Eğitim Fakültesi	Fatih Meslek Öğretmen Okulu.
Atatürk Üniversitesi	Kazım Karabekir Fakültesi	Kazım Karabekir Yüksek Öğretmen Okulu, Yabancı Diller Yüksek Okulu.
Dicle Üniversitesi	Eğitim Fakültesi	Diyarbakır Yüksek Öğret- men Okulu, Yabancı Diller Yüksek Okulu.

Kaynak : Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun
Hükmünde Kararname. Karar Sayısı: 41. Karar Tarihi:
22.6.1982.

Çizelge 1'de yer alan eğitim fakülteleri, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı öğretmen yetiştiren kurumların oluşturduğu fakültelerdir. Bu fakülteler dışında üniversitelere bağlı olarak, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Fırat Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi öğretmen yetiştirmek üzere yeniden teşkilatlandırılmıştır.

Söz konusu eğitim fakülteleri, bütün ortaöğretim kurumlarının değişik dallardaki öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere öğretime devam etmektedir.

3. Öğretmenlerin Kaynakları ve Buna Dayalı Eğitim İhtiyaçları

Ortaöğretim kurumlarında görevli öğretmenler kaynak itibarıyla çok değişiklik göstermektedir. Bu öğretmenlerin bir kısmı Üniversite ve Akademilerin değişik bölümlerinden, bir kısmı yüksek öğretmen okullarından, bir kısmı da eğitim enstitülerinden mezun olmuşlardır.

Öğretmenlerin bu kaynak farklılığının yanı sıra öğrenim düzeylerinde de farklılık olduğu bir gerçektir. Aynı öğretim kurumunda görev yapan aynı branştaki öğretmenlerin bir kısmının iki, bir kısmının üç, bir kısmının dört yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olduğu bilinmektedir. Sayısal olarak incelendiğinde ortaöğretimde görevli yaklaşık 142.000 öğretmenden 90.000'inin iki ve üç yıllık yüksekokullardan yetiştiği görülür.

Üzerinde daha çok durulması gereken grup üç yıllık yüksek okullardan yetişen gruptur. Çünkü bu gruba girenlerin yüzde 90'ı üç yıllık yüksekokullardan, yani eğitim enstitülerinden yetişmiştir.

Lisans tamamlama programları hazırlanırken, eğitim enstitüsü programları ve eğitim fakülteleri programları incelenmiş, halen alanda görev yapan branş öğretmenleriyle görüşmeler yapılmış, Milli Eğitim Bakanlığının hizmetçi eğitim faaliyetlerinin sonuçlarından yararlanılmıştır.

Hazırlanan program bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkan eğitim ihtiyacına dayanmaktadır.

3.1. Program İncelemeleri

Bu aşamada öncelikle üç yıllık eğitim enstitülerinin programlarında yer alan derslerin incelenmesi gereklidir.

ÇİZELGE 2

Üç Yıllık Eğitim Enstitülerinin Matematik, Türkçe
Fen ve Tabiat Bilgisi, Sosyal Bilgiler
Bölümlerinin Dersleri

BÖLÜMLER	DERSLER
Matematik	Temel Matematik ve Uygulaması Lincer Cebir Geometri I ve Uygulaması Geometri II ve Uygulaması Analitik Geometri I ve Uygulaması Analitik Geometri II ve Uygulaması Analiz I ve Uygulaması Analiz II ve Uygulaması İhtimaller Hesabı ve İstatistik Astronomi Fizik Ticaret Bilgileri Özel Öğretim Metodu ve Uygulama
Türkçe	Türkçe Kompozisyon Eski Dil Bilgisi Edebiyat Bilgileri Eski Türk Edebiyatı Yeni Türk Edebiyatı Halk Edebiyatı Batı Edebiyatı Türk Tarihi Sanat Tarihi Yazı Seminer Özel Öğretim Metodları ve Uygulama
Fen ve Tabiat Bilgisi	Fizik Kimya Modern Biyolojiye Giriş Botanik Zooloji İnsan Anatomisi, Fizyolojisi ve Sağlık Bilgisi Genetik-Evrım-Ekoloji Matematik

ÇİZELGE 2 (Devamı)

BÖLÜMLER	DERSLER
	Ders Araçları Yapımı Seminer Özel Öğretim Metodu ve Uygulama
Sosyal Bilgiler	Genel Tarih Türk Tarihi Türkiye Tarihi T. Devrim Tarihi Sanat Tarihi Genel Fiziki Coğrafya Genel Beşeri Coğrafya Genel Ekonomik Coğrafya Türkiye Coğrafyası Ülkeler Coğrafyası Sosyoloji
Bütün Bölümler İçin Ortak Meslek Dersleri	Meslek Dersleri: Eğitim Psikolojisi Ruh Sağlığı ve Rehberlik Ölçme ve Değerlendirme Eğitim Sosyolojisi Genel Öğretim Bilgisi
Bütün Bölümler İçin Ortak Meslek Kültür Dersleri	Türkçe Yabancı Dil Türk Devrim Tarihi

Kaynak : MEB. Tebliğler Dergisi, 8 Temmuz 1968, 1510; 15 Temmuz 1968, 1511; 24 Haziran 1968, 1 Temmuz 1968, 1509.

Çizelge 2'in incelenmesinden görüleceği gibi üç yıllık eğitim enstitülerinden yetişen öğretmenler öğrenimleri boyunca Türkçe, Yabancı Dil ve Türk Devrim Tarihi gibi genel kültür derslerinin yanı sıra, Eğitim Psikolojisi, Ruh Sağlığı ve Rehberlik, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Sosyolojisi, Genel Öğretim Bilgisi gibi dersler görmüşlerdir.

Bunun yanı sıra, Matematik öğretmenleri 13 alan dersi, Türkçe öğretmenleri 12 alan dersi, Fen ve Tabiat Bilgisi öğretmenleri

11 alan dersi, Sosyal Bilgiler öğretmenleri 11 alan dersi görmüşlerdir.

Bu öğretmen yetiştirme çalışmalarında, değişik branşlarda daha çok sayıda öğretmen yetiştirme ihtiyacı nedeniyle, kaliteden ziyade kantite endişesi hakim olmuştur.

Bu nedenle öğretmen yetiştirme çalışmalarında çoğu zaman öğretmen kalitesinin yükselmesi konusundaki düşünceler zorunlu olarak ikinci planda kalmıştır. Değişik nedenlerle ve değişik zamanda öğretmen yetiştirme programlarının gereği gibi uygulanmadığı görülmektedir.

Özellikle 12 Eylül 1980 öncesinde Türkiye'nin içinde bulunduğu anarşik ortam nedeniyle öğretmen yetiştiren kurumlarda eğitim-öğretim yer yer kesintiye uğramıştır. Öğretimin kesintiye uğradığı kurumlardan biri de eğitim enstitüleridir. Bu nedenle söz konusu kurumlardan kaydı silinen veya bu kurumlara devam edemeyen öğrenciler için 1978 yılında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından «Hızlandırılmış Eğitim Programları» uygulamaya konmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı, üç yıllık eğitim enstitüleri için kabul ettiği iki yarıyılılık programın ilk yarıyılı 17 Nisan 1978 tarihinde başlatarak 16 Haziran 1978 tarihinde sona erdirmiştir. İkinci yarıyıl ise 19 Haziran 1978 tarihinde başlayıp 18 Ağustos 1978 tarihinde bitmiştir.

Bunun dışında yaz aylarında da Hızlandırılmış Eğitim uygulanmıştır. Bu programın birinci yarıyılı 28 Ağustos 1978 ile 27 Ekim 1978 tarihleri arasında, ikinci yarıyılı 31 Ekim 1978 ile 29 Aralık 1978 tarihleri arasında yapılmıştır.

Söz konusu uygulamaya;

1. 1977-1978 öğretim yılında öğrenimlerine normal olarak devam eden öğrenciler, buldukları sınıflarda görmüş oldukları yaklaşık bir buçuk aylık öğretim dikkate alınmadan yeni baştan,

2. 1976-1977 ve 1977-1978 öğretim yılları için Danıştay kararları uyarınca yeniden kayıt yaptıran öğrenciler 1. sınıftan,

3. 1975-1976 ve 1976-1977 öğretim yıllarında, yıl kaybına uğrayanlar, kayba uğradıkları sınıflardan,

devam etmişlerdir.

Hızlandırılmış eğitim programlarının uygulanmasında; yürürlükteki programın konularının özet olarak takip edilmesi, öğrencilere ders dışında da yetiştirici kurslar açılması, ödevler verilmesi, derslerin pazar hariç diğer günlerde yapılması, günde 50 şer dakikalık 7-8 saat ders yapılması benimsenmiştir.

Bu uygulamalar sonucunda mezun olanlardan Milli Eğitim Bakanlığına başvurular öğretmen olarak atanmışlardır.

1977-1981 yılları itibariyle, söz konusu programlardan mezun olan Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sayısal dağılımı çizelge 3'de görülmektedir.

Çizelge 3 incelendiğinde; Türkçe öğretmeni sayısının 5638, Matematik öğretmeni sayısının 7633, Fen Bilgisi öğretmeni sayısının 6365, Sosyal Bilgiler öğretmeni sayısının 6043 olduğu görülmektedir. Dört alandaki toplam öğretmen sayısı 25679'dur.

ÇİZELGE 3

1977-1981 Yılları İtibariyle Hızlandırılmış Programdan Mezun Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sayısal Dağılımı

Branş	İl Merkezi	İlçe Merkezi	Toplam
Türkçe	2257	3381	5638
Matematik	3075	4558	7633
Fen Bilgisi	2566	3799	6365
Sosyal Bilgiler	2618	3425	6043
TOPLAM	10516	15163	25679

Kaynak: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Dökümanları (1985).

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin mevcut bilgi ve becerilerini desteklemek amacıyla, mevcut öğretmenlerin tümünü yetiştirme kurslarından geçirme kararı almış ve ilk uygulamaya 1983-1984 yıllarında Hizmet-içi Eğitim Kursları açarak başlamıştır.

Bu kurslarda; Türk İnkılap Tarihi «Ortak Genel Kültür Dersi» olarak, Öğrenme Psikolojisi, Eğitime Giriş, Ölçme ve Değerlendirme ve Özel Öğretim Yöntemleri dersleri «Ortak Öğretmenlik Meslek Dersleri» olarak yer almış, bunun dışında her branşa ilişkin alan derslerine yer verilmiştir.

1983-1984 yıllarında açılan kurslar iki dönem halinde yapılmıştır. Bu kurslar Bakanlığın Adana, Isparta, İçel ve Yozgat'taki Öğretmen Yetiştirme Merkezlerinde uygulanmıştır. Bakanlığın dört merkezde iki dönem halinde yaptığı kurslara branşlar itibariyle devam edenlerin dağılımı çizelge 4'te gösterilmiştir.

ÇİZELGE 4

Öğretmen Yetiştirme Merkezinde 1983 ve 1984 Yıllarında Açılan Kurslara Devam Eden Öğretmenlerin Branşlara Göre Dağılımı

	Adana	Isparta	İçel	Yozgat	TOPLAM
Matematik	359	423	—	226	1008
Fen ve Tabiat Bilgisi	—	231	—	219	450
Sosyal Bilgiler	—	57	160	—	217
Türkçe	—	—	291	—	291
G. Toplam	359	711	451	445	1966

Kaynak: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Dökümanları (1984).

Çizelge 4'ün incelenmesinden görüleceği gibi, Bakanlığın Adana, Isparta, İçel ve Yozgat Öğretmen Yetiştirme Merkezlerinde 1008'i Matematik öğretmeni, 450'si Fen Bilgisi öğretmeni, 217'si Sosyal Bilgiler öğretmeni, 291'i Türkçe öğretmeni olmak üzere toplam 1966 öğretmen kurstan geçirilmiştir.

Dört alanda öğretmenlik yapan «Hızlandırılmış Eğitim Programı» mezunu 25679 öğretmene yönelik hizmetiçi eğitim çalışmaları daha sonraki yıllarda da devam etmiştir.

1981 yılında yürürlüğe giren 2547 sayılı Kanunla birlikte bütün öğretmen yetiştiren kurumlar üniversitelere bağlanmıştır. Bu tarihten sonra ilköğretim öğretmenleri iki yıllık eğitim yüksek okullarından, ortaöğretim öğretmenleri de dört yıllık eğitim fakültelerinden yetiştirilmeye başlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığının 1987-1988 Öğretim Yılı İstatistiklerine göre, 5735 ortaokul ve 2819 lisede 141.822 öğretmen görev yapmaktadır. Bu öğretmenlerin yaklaşık 90.000'i iki ve üç yıllık eğitim enstitülerinden mezundur ve bunların içinde «Hızlandırılmış Eğitim Programı»ndan mezun 25679 öğretmen bulunmaktadır. Çizelge 5'te ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin sayıları yer almaktadır.

ÇİZELGE 5

Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenler

Kurumun Adı	Kurumun Sayısı	Öğretmen Sayısı
Ortaokul (Genel, Mesleki-Teknik)	5735	42.408
Genel Lise (Lise, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Öğretmen Lisesi, Akşam Lisesi, Özel Lise)	1451	56.649
Mesleki ve Teknik Lise (Erkek Teknik, Kız Teknik, Ticaret ve Turizm, Din Eğitimi, Özel)	1368	42.765
TOPLAM	8554	141.822

Kaynak: MEGSB 1987-1988 Öğretim Yılı İstatistikleri.

Ortaöğretimde görev yapacak öğretmenler halen dört yıllık yükseköğrenimle yetiştirildiğine göre, iki ve üç yıllık yüksek okullarda ve bu arada bu okulların «Hızlandırılmış Eğitim Programları»ndan yetişmiş öğretmenlerin lisans tamamlama programlarından geçirilmeleri bir zorunluluktur.

Nitekim bu gerçeği göz önünde bulunduran Milli Eğitim Bakanlığı 1984 yılında 5, 1985 yılında 35, 1986 yılında 15, 1987 yılında bir öğretmeni maaşsız izinli olarak Üniversitelerin açmış bulunduğu lisans tamamlama programlarına göndermiştir.

Bu uygulama daha sonraki yıllarda bazı Üniversitelerce yaz aylarında yapılmaya başlanmıştır. Üniversitelerin yaz aylarında açmış bulunduğu lisans tamamlama programları ve buna devam eden öğretmenlerin sayıları çizelge 6'da gösterilmiştir.

ÇİZELGE 6

Üniversitelerde Lisans Tamamlama Programlarına Devam Eden Öğretmenlerin Sayıları ve Branşları

YILLAR	Matematik	Fizik	Kimya	Biyoloji	İngilizce	Tarih	Coğrafya	Grafik	Resim	Beden Eğt.	Toplam
1986	74	47	39	26	22	—	—	—	—	—	208
1987	140	116	105	84	39	24	30	18	30	25	611
TOPLAM	214	163	144	110	61	24	30	18	30	25	819

Kaynak: MEGSB Hizmetiçi Eğitim Raporu (1960-1987) Ankara: 1988

Çizelge 6'da görüldüğü gibi iki yılda ancak 819 öğretmen lisans tamamlama eğitiminden geçirilmiştir.

Bu nedenle 140.000 ilkökul öğretmenine **uzaktan öğretim yöntemiyle yapılan eğitimde olduğu gibi, branş öğretmenlerine de uzaktan öğretim yöntemine dayalı bir program hazırlama gereği ortaya çıkmıştır.**

Çünkü söz konusu grup görev başında olup Türkiye sathına dağılmış durumdadır. Grup hem yetişkin, hem de yerleşiktir. Bu öğretmenlerin buldukları yerlerden ve görevleri başından alınmaları, ortaöğretim kurumlarında eğitimi aksatacağı gibi, öğretmenlere ve Milli Eğitim Bakanlığına maddi ve manevi külfet getirebilecektir.

Daha da önemlisi Üniversitelerde örgün olarak yapılan eğitimden, bu konuda eğitim görmek isteyen 82.000 kişilik grubun geçmesi kısa sürede mümkün görülmemektedir.

Buna karşılık uzaktan öğretim yöntemiyle bir yıllık bir sürede grubun tamamına yakını lisans tamamlama eğitiminden yararlanabilecektir.

Sonuç olarak her öğretmen kendi branşında bir yıllık bir eğitim görecektir ve tümü bir yılda eğitimden geçebilecektir.

Eğitim Enstitülerinden yetişen branş öğretmenlerine yönelik bir lisans tamamlama programının hazırlanabilmesi için öncelikle öğretmenlerin almış oldukları bu öğrenimin yanı sıra halen uygulanmakta olan yükseköğretim programlarının da incelenmesi gerekmektedir.

Ek I'de üniversitelerin eğitim fakültelerinde uygulanmakta olan Türk Dili ve Edebiyatı, Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji, Tarih ve Coğrafya Öğretmenliği Programlarının ders dağıtım çizelgeleri yer almaktadır.

Ek I'deki programlara göre söz konusu bölümlerde ortak meslek dersleri olarak; Eğitime Giriş, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Programları ve Öğretim Yöntemleri, Eğitim Yönetimi, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim Teknolojisi, Rehberlik, Özel Öğretim Yöntemleri gibi dersler yer almaktadır.

Ortak genel kültür dersleri olarak da; Türk Dili, Yabancı Dil, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Beden Eğitimi veya Güzel Sanatlar gibi dersler vardır.

Bunun yanında 4 yıllık süreyle alan dersleri olarak, Türk Dili ve Edebiyatı programında 15, Matematik Programında 18, Fizik Programında 29, Kimya Programında 27, Biyoloji Programında 43, Tarih Programında 23, Coğrafya Programında 28 ders yer almaktadır.

Öğretmen yetiştiren fakülte programlarında, eğitim enstitüsü programlarına göre alan ve meslek dersleri açısından daha derinlemesine bir ihtisaslaşma olduğu gözleniyor.

3.2. Eğitim İhtiyacı Belirleme Toplantıları

Halen görev başındaki Türkçe, Matematik, Fen ve Sosyal Bilgiler branş öğretmenleri ve Üniversitelerin aynı alanda görev yapan öğretim üeleriyle çeşitli zamanlarda toplantılar yapılmış ve böylece öğretim üeleriyle çeşitli zamanlarda toplantılar yapılmış ve böylece öğretmenlerin eğitim ihtiyacını belirleme konusunda başka bir adım daha atılmıştır.

Ortaokul, klasik lise, anadolu lisesi ve meslek liselerinde, Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler alanlarında görev yapan öğretmenler ve üniversite öğretim üelerinin katıldığı tartışmalarda, ilgili öğretmenlerin eğitim ihtiyacı belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmalar sonucunda öğretmenler ve öğretim üeleri, eğitim ihtiyacı olarak aşağıdaki noktaları vurgulamışlardır:

Türkçe Öğretmenleri İçin

- Günümüz Türk ve Dünya Edebiyatı üzerinde ağırlıkla durulması,
- Basılı materyallerde yazı türleri (fıkra, makale vb.) konusunda bol örnek verilmesi,
- Genel edebiyat bilgilerine yer verilmesi,
- Ünitelerde daha ziyade yeni yazar ve şairlerin eserlerine yer verilmesi istenmiştir.

Matematik Öğretmenleri İçin

- Basılı materyallerde özellikle öğrencileri üniversite sınavlarına hazırlamaya yönelik konulara ağırlık verilmesi,
- Hızlandırılmış Eğitim Programlarından mezun olanlar dikkate alınarak ünitelerdeki konulara geçilmeden bazı temel hatırlatmalar yapılması,

- Özellikle olasılık, analiz, limit ve analitik geometriye ilişkin konulara ağırlık verilmesi istenmiştir.

Fen Bilgisi Öğretmenleri İçin

Fizik

- Önemli ünitelerin çarpıcı örneklerle verilmesi ve bunları destekleyen TV programları yayılması,
- Programda temel matematik konularına yer verilmesi,
- Pratik fizik deneylerine yer verilmesi,
- Bir deney kılavuzu geliştirilmesi,
- Önemli deneyler için laboratuvarlarda yüz yüze eğitim yapılması istenmiştir.

Kimya

- Programda temel matematik konularına yer verilmesi,
- Laboratuvar çalışmalarını zenginleştirecek ve kolaylaştıracak deneylerin ünitelerde yer alması, bunların çarpıcı örneklerle TV programlarıyla desteklenmesi,
- Önemli bazı deneyler için laboratuvarlarda yüz yüze eğitim verilmesi,
- Organik ve anorganik kimya konularına ağırlık verilmesi istenmiştir.

Biyoloji

- Biyoloji alanındaki yeni gelişmeler ve güncel konulara üniverlerde yer verilmesi,
- Bir deney kılavuzu geliştirilmesi,
- MEB'nin deney setlerinin tanıtılması ve kullanımının sağlanması,
- Bazı önemli deneyler için laboratuvarlarda yüz yüze eğitim verilmesi,
- Özellikle kalıtsal hastalıklar, genetik, insan anatomisi-fizyolojisi ve sağlığı üzerinde durulması istenmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenleri İçin

Coğrafya

- Türkiye'nin coğrafi bölgelerinin, özellikle fiziki, ekonomik ve demografik açıdan derinlemesine incelenmesi,
- Türkiye ve diğer ülkelerin karşılaştırmalı olarak incelenmesine ağırlık verilmesi,
- Nüfus, ekonomi ilişkisi ve Türkiye'de nüfus artışının analiz edilmesi
- Konuların güncelliği de dikkate alınarak komşu ülkelerin derinlemesine incelenmesi istenmiştir.

Tarih

- Tarihsel olaylar ve tarihte zaman kavramının açıklanması,
- Osmanlı-Türk Tarihinin dönüm noktalarının incelenmesi,
- Anadolu Devletlerinin kuruluşu, siyasi ve ekonomik yapılarının analiz edilmesi,
- Tarihi olayların neden-sonuç ilişkisi içinde ve diğer olaylarla bağlantıları kurularak verilmesi,
- Özellikle, sosyal tarih, kurumlar tarihi, kültürel tarihin işlenmesi,
- Avrupa'daki tarihsel gelişmenin, Türk Tarihine yansımalarının işlenmesi istenmiştir.

Branş Öğretmenlerinin Tümünün Programda Yer Almasını İstedığı Ortak Meslek Derslerine İlişkin Konular

- Dünyada ve Türkiye'de her alandaki gelişme ve yeniliklerden haberdar edici bilgilerin yer alması,
- Bilgisayarın eğitimde kullanımına ilişkin bilgilerin verilmesi,
- Çocuğu aktif hale getirmeyi sağlayıcı yöntemlerin açıklanması,
- Öğretim ve dersin planlanmasına ilişkin bilgilerin verilmesi,
- Soru hazırlama ve sorma tekniği konusunda bilgilere ağırlık verilmesi,

- Test hazırlama ve değerlendirme ile ilgili konuların bulunması,
- Öğrenme ve öğretmeye ilişkin bilgilerin açıklanması,
- Proje hazırlama, araştırma ve raporlaştırma becerisi kazandırıcı konulara yer verilmesi istenmiştir.

3.3. Öğretmenlerin Lisans Tamamlama Eğitimi Konusundaki Eğilimleri

İki ve üç yıllık yükseköğretim kurumlarından mezun olupta Lisans Tamamlama Programına devam etmek isteyen öğretmenlerin gerçek sayısını belirlemek için Açıköğretim Fakültesi tarafından 1988 yılında bir çalışma yapılmıştır.

Bu amaçla bütün okullara bir form gönderilerek değişik branşlardaki öğretmenlerin, uzaktan öğretim yoluyla bir Lisans Tamamlama Programı açılması halinde bu programa başvurup başvurmayacakları sorulmuştur.

Formlardan elde edilen bilgilere göre ortaöğretim kurumlarında görev yapan yaklaşık 92.000 iki ve üç yıllık Eğitim Enstitüsü mezunu branş öğretmeni form doldurmuştur. Bu öğretmenlerin 84.000'i uzaktan öğretim yöntemiyle yapılacak bir Lisans Tamamlama Programına katılacağını belirtmiştir. Çalışmanın ayrıntılı sonuçları çizelge 7'de görülmektedir. Çizelgenin incelenmesinden görüleceği gibi, Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler branşları sayısal olarak uzaktan öğretim yapmaya uygun görülmektedir.

Bu açıdan, Matematik, Türk Dili ve Edebiyatı, Fizik, Kimya, Biyoloji, Tarih ve Coğrafya branşlarında Lisans Tamamlama Programları açılabilir.

4. Lisans Tamamlama Programları

Alanı program geliştirme olan öğretim üyelerinin, Türk Dili, Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji, Tarih, Coğrafya alanlarında öğretim yapan yükseköğretim kurumlarının öğretim elemanları ve lisans tamamlama programına katılacak öğretmenlerle, gerek eski ve yeni programlar üzerinde yaptıkları incelemeler ve gerekse branşlarda ortaya çıkan eğitim ihtiyacı dikkate alınarak belirledikleri dersler çizelge 8'de gösterilmiştir.

ÇİZELGE 7

İki ve Üç Yıllık Yüksekokul Mezunu Branş Öğretmenlerinden
Lisans Tamamlama Programlarına
Katılmak İsteyenlerin Sayısı

Branş	Programlara Katılmak İsteyen Öğretmen Sayısı
Türkçe	14.604
Matematik	19.424
Fen Bilgisi	17.010
Sosyal Bilgiler	13.556
İngilizce	5.392
Almanca	1.928
Fransızca	2.454
Resim-İş	3.014
Müzik	1.131
Beden Eğitimi	2.446
Başka	3.691
TOPLAM	84.650

ÇİZELGE 8

Uygulanacak Lisans Tamamlama Programları
Ve Bu Programların Dersleri

Branş	Dersler
Türk Dili ve Edebiyatı	Sözlü ve Yazılı Anlatım Okuma ve Metin İnceleme Sözcük ve Cümle Bilgisi Dil ve Edebiyatta Temel Kavramlar Yazınsal Türler Çağdaş Türk Edebiyatı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler Türk Kültür Tarihi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ülkeler Coğrafyası Türkiye'nin Devlet Yapısı

ÇİZELGE 8 (Devamı)

Brans	Dersler
Matematik	Analiz Kompleks Analiz Geometri Soyut Cebir Olasılık ve İstatistik Bilgisayar Programlama Matematik Öğretimi Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler Fizikte Matematik Yöntemler Kimyada Matematik Yöntemler Genel Biyoloji Türkiye'nin Devlet Yapısı
Tarih	Eski Çağ Tarihi Ortaçağ Türk-İslam Devletleri Osmanlı Tarihi Türk Kültür Tarihi Avrupa Tarihi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Tarih Öğretimi Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası Harita Bilgisi Türkiye'nin Devlet Yapısı
Coğrafya	Fiziki Coğrafya Beşeri Coğrafya Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası Ülkeler Coğrafyası Harita Bilgisi Coğrafya Öğretimi Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler Türk Kültür Tarihi Osmanlı Tarihi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Türkiye'nin Devlet Yapısı

ÇİZELGE 8 (Devamı)

Brans	Dersler
Biyoloji	Genel Biyoloji Bitki Fizyolojisi Bitki Sistematiği ve Biyolojisi Genetik İnsan Biyolojisi Biyoloji Öğretimi Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler Bilgisayar Programlama Analitik Kimya Organik Kimya Dalgalar ve Optik
Kimya	Kimyada Matematik Yöntemler Organik Kimya Anorganik Kimya Analitik Kimya Fizikokimya Biyokimya Kimya Öğretimi Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler Genel Biyoloji Dalgalar ve Optik Bilgisayar Programlama İnsan Biyolojisi
Fizik	Fizikte Matematik Yöntemler Mekanik Elektrik ve Magnetizma Dalgalar ve Optik Modern Fizik Atom ve Çekirdek Fiziği Fizik Öğretimi Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler Bilgisayar Programlama Analiz Analitik Kimya Genel Biyoloji

NOT : Her bir lisans tamamlama programında, üç yıllık eğitim enstitüsü mezunu öğretmenler çizelgede belirtilen ilk sekiz dersi, iki yıllık eğitim enstitüsü mezunları ise bu sekiz derse ek olarak yine çizelgede bunların altında belirtilen öteki dört dersi alacaklardır.

EK I
Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı,
Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji, Tarih,
Coğrafya đretmenliđi Ders izelgeleri

PROGRAMLAR	DERSLER
Türk Dili ve Edebiyatı	Türkçe Kompozisyon Osmanlıca Türk Dil Bilgisi Yeni Türk Edebiyatı Eski Türk Edebiyatı Edebiyat Bilgi ve Teorileri Türk Halk Edebiyatı Batı Edebiyatı Diksiyon Türk Lehçeleri Eski Türk Dili Türk Medeniyet Tarihi Tiyatro Bilgileri
Matematik	Soyut Matematiđe Giriş Analize Giriş Lineer Cebir Fizik Analiz Analitik Geometri Soyut Cebir Genel Kimya Diferansiyel Denklemler Diferansiyel Geometri İstatistik İhtimaller Hesabı Seçmeli Kompleks Analiz Bilgisayar Programlama Topolojiye Giriş Seçmeli
Fizik	Temel Fizik Temel Fizik Lab. Temel Kimya

EK I (Devam)

PROGRAMLAR

DERSLER

	Temel Kimya Lab.
	Genel Matematik
	Mekanik
	Mekanik Lab.
	Elektrik Lab.
	Lineer Cebir
	Analitik Geometri
	Genel Biyoloji
	Genel Biyoloji Lab.
	Dalgalar, EM, Optik
	Dalgalar, EM, Optik Lab.
	Teknik Elektrik
	Elektronik
	Elektronik Lab.
	İstatistikî Fizik
	Termodinamik
	Kuantum Fiziği
	Atom ve Molekül Fiziği
	Çekirdek Fiziği
	Atom ve Çekirdek Fiziği Lab.
	Katıhal Fiziği
	Elektromagnetik Teori
Kimya	Temel Kimya
	Temel Kimya Lab.
	Temel Fizik
	Temel Fizik Lab.
	Genel Matematik
	Anorganik Kimya
	Kimyada Matematik Metotları
	Genel Biyoloji
	Genel Biyoloji Lab.
	Analitik Kimya (Kalitatif Analiz)
	Analitik Kimya Lab. (Kalitatif Analiz)
	Stakiyometri
	Organik Kimya
	Organik Kimya Lab.
	Fiziko Kimya

EK I (Devam)

PROGRAMLAR

DERSLER

Biyoloji

Mikrobiyoloji ve lab.
Metaller Kimyası
Elektro Kimya
Biyokimya
Fiziko Kimya Lab.
Besin Kimyası
Kuantum Kimyası
Kimyasal Termodinamik
Enstrümantel Analiz
İnsan Anatomisi, Fizyolojisi ve Sağlığı
Genel Biyoloji
Genel Biyoloji Lab.
Temel Kimya
Temel Kimya Lab.
Temel Fizik
Temel Fizik Lab.
Matematik
Sitoloji
Sitoloji Lab.
Laboratuvar ve Deney Tek.
Hayvan Histolojisi
Hayvan Histolojisi Lab.
Genel Jeoloji
Omurgasızlar Sistematiği
Omurgasızlar Sistematiği Lab.
Bitki Morfolojisi ve Anatomisi
Bitki Morfolojisi ve Anatomisi Lab.
Tohumuz Bitkiler Sistematiği
Tohumuz Bitkiler Sistematiği Lab.
Hayvan Fizyolojisi
Hayvan Fizyolojisi Lab.
Hayvan Embriyolojisi
Hayvan Embriyolojisi Lab.
Tohumlu Bitkiler Sistematiği
Tohumlu Bitkiler Sistematiği Lab.
Bitki Fizyolojisi Lab.

EK I (Devam)

PROGRAMLAR	DERSLER
	Bitki Embriyolojisi Lab. Biyokimya Organik Kimya Genetik Moleküler Biyoloji Evolüsyon Mikrobiyoloji Mikrobiyoloji Lab. Çevre Sağlığı Ekoloji Bitki Coğrafyası Insan Anatomisi, Fizyolojisi ve Sağlığı
Tarih	Osmanlı Palcografyası İslamiyetten Önce Türk Tarihi Tarih Metodolojisi Eski Çağ (Eski Doğu) Tarihi İslam Tarihi Bizans ve Batı Avrupa Tarihi Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Genel Coğrafya Türk-İslam Devletleri Tarihi Eski Çağ (Eski Batı) Tarihi Türk-Moğol İmparatorluğu Tarihi Anadolu Selçukluları Tarihi Ülkeler Coğrafyası Doğu Avrupa Türk Kavimleri Tarihi Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Anadolu Beylikleri Tarihi Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Türk Kültür Tarihi Yeni ve Yakın Çağda Avrupa Yeni ve Yakın Çağda Türk Devletleri Türkiye Coğrafyası
Coğrafya	Türkiyenin Fiziki Coğrafyası Harita Bilgisi-Kartografya Jeomorfoloji ve Uygulaması

EK I (Devam)

PROGRAMLAR	DERSLER
	Klimatoloji ve Uygulaması
	Ekonomik Coğrafya
	İlkçağ Tarihi
	İslamiyetten Önce Türk Tarihi
	Hidroğrafya
	Bitki Coğrafyası
	Enerji Coğrafyası
	İslam Tarihi
	Ortaçağ Tarihi
	Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi
	Ülkeler Coğrafyası
	Türkiye Coğrafyası
	Üretim Coğrafyası
	Ulaşım Coğrafyası
	Nüfus Coğrafyası
	Çevre Sorunları
	Yeraltı Kaynakları
	Anadolu Selçukluları Tarihi
	Osmanlı Tarihi
	Türkiyenin Toprakları ve Korunması
	Türkiyenin Turizm Coğrafyası
	Türkiye Coğrafya Araştırmaları
	Türkiye'de Nüfus ve Yerleşme
	Yeni ve Yakınçağ Tarihi
Her Program İçin	Eğitime Giriş
Ortak Meslek Dersleri	Eğitim Sosyolojisi
	Eğitim Psikolojisi
	Eğitim Programları ve Öğretim Yöntemleri
	Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme
	Eğitim Teknolojisi
	Rehberlik
	Eğitim Yönetimi
	Özel Öğretim Yöntemleri
Her Program İçin	Türk Dili
Ortak Genel Kültür	Yabancı Dil
Dersleri	Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi
	Beden Eğitimi veya Güzel Sanatlar

KAYNAKÇA

- Akyüz, Yahya. **Türk Eğitim Tarihi**. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 114, Ankara, 1982.
- Alkan, Cevat. **Eğitim Ortamları**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 85, Ankara, 1979
- DPT. (Devlet Planlama Teşkilatı). 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983). DPT Yayın No: 1664, Ankara, 1979.
- Karasar, Niyazi. **Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi**. Ankara, 1981.
- Küçükahmet, Leyla. **Öğretmen Yetiştiren Kurum Öğretmenlerinin Tutumları**. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 55. Ankara, 1976.
- MEB. (Milli Eğitim Bakanlığı). **Milli Eğitim Hizmetlerinde Öğretmen ve Eğitim Uzmanları**. «Durum ve Sorunlar». Milli Eğitim Bakanlığı İslim ve Terbiye Başkanlığı. Ankara, 1982.
- MEB. **Üç Yıllık Eğitim Enstitüleri Programı**. Tebliğler Dergisi: 8 Temmuz 1968, 1510; 15 Temmuz 1968, 1511; 24 Haziran 1968, 1 Temmuz 1968, 1509.
- MEB. **Milli Eğitimle İlgili Kanunlar**, Milli Eğitim Basımevi. İstanbul, 1981.
- MEGSB (Milli Eğitim ve Spor Bakanlığı). **Tanıtma-1 Milli Eğitim Basımevi**, İstanbul, 1984.
- MEGSB. Hizmetçi Eğitim «Kuruluş, Gelişme, Faaliyetler», 1960-1987. Ankara, 1988.
- MEGSB. 1987-1988 Öğretim Yılı İstatistikleri. Ankara, 1988.
- Varış, Fatma. **Eğitimde Program Geliştirme**. «Teori ve Teknikler» Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1978.
- Varış, Fatma ve Diğerleri. **Mukayeseli Eğitim**. Ankara Üniversitesi Yayınları, No: 84, Ankara, 1979.
- Yükseköğretim Kanunu (2547) S.K**, Resmi Gazete; 17506, 6 Kasım 1981.
- Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK. 41)**. Resmi Gazete; 17760, 20 Temmuz 1982.
- YÖK (Yükseköğretim Kurulu) **Yükseköğretim Kurumlarında Uygulanan Programlar**. 1988.